

Vokativni izrazi u Marinkovićevu Kiklopu

Turkalj, Mihaela

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:423835>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Mihaela Turkalj

Vokativni izrazi u Marinkovićevu *Kiklopu*

Završni rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2022.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Mihaela Turkalj

Vokativni izrazi u Marinkovićevu *Kiklopu*

Završni rad

Područje humanističkih znanosti, polje filologija, grana kroatistika

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 12. rujna 2022.

Mihaela Turkalj, 0122233032

ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. O vokativu.....	2
3. Komunikacijske i jezične funkcije vokativa.....	4
3.1. Jezične funkcije vokativnih izraza u <i>Kiklopu</i>	7
4. Stilogenost vokativnih izraza.....	23
5. Zaključak.....	26
6. Literatura.....	27

Sažetak

Završni rad *Vokativni izrazi u Marinkovićevu „Kiklopu”* analizira jezične funkcije vokativa i njihovu međusobnu interakciju. U vokativnim se izrazima ostvaruje ponajprije konativna funkcija koja podrazumijeva obraćanje, dozivanje, oslovljavanje i dr., a najčešće se uz nju ostvaruje i emotivna funkcija kojoj je cilj iskazati stavove i osjećaje govornika prema sugovorniku. Vokativ je često praćen uzvicima, imperativom, zamjenicama, atributima i drugim izrazima, a ističe se svojom ulogom da služi kao poziv sugovorniku ili sugovornicima na uspostavu komunikacije. Analizirane su i druge jezične funkcije poput faticke (čija je glavna zadaća uspostavljanje, produženje ili prekid komunikacije) i poetske koja naglašava stilogenost vokativnih izraza jer je jedna od osobitosti vokativa njegova povezanost sa stilskim figurama zbog čega su navedene one koje su dijelom vokativnih izraza i utječu na pojačavanje emotivnog naboja i ekspresivnosti. Analizirane i opisane jezične funkcije ne mogu se proučavati izolirano jer se isprepliću i nalaze u interakciji.

Ključne riječi: *Kiklop*, vokativ, jezične funkcije, stilske figure, ekspresivnost.

1. Uvod

Kiklop je hrvatski roman Ranka Marinkovića iz 1965. godine koji pripada drugom razdoblju moderne, a istaknuo se svojim izvanrednim stilom i jezikom. *Kiklop* predstavlja priču o strahu, destrukciji svijeta i dehumanziranosti, odnosno o intelektualcu koji se boji predstojećega rata. Budući da je jedna od osobitosti vokativa njegova veza s jezičnim funkcijama i stilskim figurama te isticanje njegove uloge u književnim predlošcima, u završnom se radu opisuje i istražuje uporaba vokativnih izraza u *Kiklopu* Ranka Marinkovića. Jezik je Ranka Marinkovića okarakteriziran postupcima intelektualne kritičnosti, karnevalizacije, groteske, ironije, cinizma i sarkazma te poigravanjem riječima. Unatoč tmurnoj atmosferi, mračnim likovima i ozbiljnoj ratnoj temi, stil i jezik romana udahnuli su rasterećenost i humorističan ton.

Tema je završnoga rada prikazati ulogu vokativa pri ostvarivanju određenih jezičnih funkcija – konativne, emotivne, fatičke i poetske. Stilogenost se vokativnih izraza ostvaruje stilskim figurama, jedinstvenim položajem u rečenici te sintagmatskim obilježjima. U uvodnome dijelu završnoga rada bit će ukratko predstavljen roman te definicije, opisi i značajke vokativa u hrvatskim gramatikama. Od komunikacijskih funkcija vokativa izdvojeni su i navedeni primjeri za obraćanje, oslovljavanje, dozivanje, provjeravanje koda koji govornik usmjerava prema sugovorniku, skretanje pozornosti na određeni dio poruke. Najprije se teorijski razmatraju jezične funkcije i njihova veza s vokativom, a opisat će se i glavne značajke jezičnih funkcija koje je proučavao i opisao Roman Jakobson. Analiza vokativnih izraza započinje konativnom funkcijom koja se smatra osnovnom i neophodnom, a korelacijski se povezuje i s drugim jezičnim funkcijama zbog čega ih se treba proučavati interacijski. U sljedećem će se poglavlju, na temelju konkretnih primjera iz romana, analizirati jezične funkcije i stilske figure u vokativu. Naposljetku, zaključkom će se sažeto prikazati najvažnije spoznaje izrečene ovim radom.

Cilj je ovoga završnoga rada, definirati osnovne pojmove poput vokativa, jezičnih funkcija, ekspresivnosti i dr., analizirati stilske figure u vokativnim izrazima te istražiti i opisati odnose između vokativa i jezičnih funkcija na temelju književnog predloška *Kiklop* Ranka Marinkovića.

2. O vokativu

Hrvatski standardni jezik sadrži sedam padeža: nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ i instrumental. Svaki od navedenih padeža ima svoju ulogu i značenje u rečenici. U hrvatskim je suvremenim gramatikama vokativ određen kao oblik imenice koji služi za dozivanje ili obraćanje. On je jedan od sedam padeža, a njegova je upotreba rjeđa zbog posebne uloge u rečenici. Korijen riječi *vokativ* krije se u latinskoj riječi *voco, vocare = zvati; vocativus = pozivni*, a u starim se hrvatskim gramatikama bilježe i drugi nazivi, dok je u suvremenim hrvatskim gramatikama prisutna upotreba isključivo naziva *vokativ*.

Vokativ je istaknuti padež hrvatskoga jezika zbog svojih uloga koje ima u rečenici, a Badurina (2010: 3) navodi da je vokativ samostalni rečenični član¹ jer nema sintaktičku ulogu unutar rečenice te da se izdvaja svojom jednom i jedinstvenom funkcijom – funkcijom obraćanja. Pranjković (1987: 78) navodi da je pojam samostalnog rečeničnog člana nejasan, kompromisan i proturječan jer se vokativ ne može u potpunosti izbaciti iz sintakse i da bi se obraćanje moglo promatrati sa sintaktičkog stajališta. Pranjković također pretpostavlja da je gotovo nemoguće da se u rečenici nađu riječi bez sintaktičkog odnosa s drugim riječima u tekstu.

Vokativom se priziva čitateljeva pozornost, poziva na sudjelovanje u komunikacijskome činu i uspostavlja izravna veza koja označava bliskost nakon koje slijedi organizirana obavijest (Pranjković, 2002: 101), a pri tome se mogu izraziti emotivni osjećaji ili stavovi prema sugovorniku. Diana Stolac (2005: 178) upotpunjuje definiciju i navodi raznovrsne funkcije vokativa ističući „izravno obraćanje sugovorniku, oslovljavanje, skretanje pozornosti sugovornika na dio poruke, provjeravanje protoka informacija u komunikacijskom kanalu, invokaciju kao znak početka govorenja, odnosno pisanja (a pismo je pak samo odraz govorenja)...”.

Iako nominativ može imati različite funkcije u strukturi rečenice, vokativ nema niti jednu zbog čega se smatra umetnutim dijelom ili dopunom (Ljubibratić, 1987: 67). Milivoje Minović (1987: 119) navodi da se šest padeža smatra „pravima”, a to su svi osim vokativa te argumentira: „Vokativ se samo uslovno ubraja u padeže, jer je on to samo u morfološkom

¹ „Određnica *samostalni* dopušta da se govori o odsutnosti bilo kakva odnosa s drugim sintaktičkim jedinicama (npr. s rečenicama), a određenica *član*, nasuprot tome, pretpostavlja postojanje nekog sintaktički relevantnog odnosa. Prema tome, naziv *samostalni rečenični član* dopušta (pa čak i sugerira) interpretaciju prema kojoj ono što je njime označeno na neki neobjašnjen način i jest i nije član rečeničnog ustrojstva” (Pranjković, 1987: 78)

smislu, a u sintaksičkom nije” (Bulić, 2014: 140). Nominativu i vokativu zajedničko je što ne mogu stajati uz prijedložne izraze. Njihove su uloge drugačije u usporedbi s ostalim padežima jer ne ovise o rečeničnoj konstrukciji zbog čega i pripadaju nezavisnim padežima, iako Bulić (2014: 148) navodi primjere u kojima je moguće u istome kontekstu upotrijebiti nominativ, vokativ i instrumental i tada je vokativ uvjetno dijelom rečenične strukture, tj. vrši funkciju predikativne dopune uz glagol *zvati*.

U pojedinim primjerima može doći do izjednačavanja nominativa i vokativa (Ljubibratić, 1987: 67). Ukoliko je vokativ u funkciji subjekta ili predikativa, obrazlaže se da se „u takvoj funkciji vokativ može pojaviti samo u narodnim pjesmama ili pjesmama koje su nastale po uzoru na njih” (Bulić, 2014: 142). Usprkos razilaženjima u stavovima jezikoslovaca, pri samome se određenju vokativa kao padeža ukazuje na njegovu sintaktičku samostalnost, funkcionalne osobitosti i kontekstualnu uključenost (Glušac, Mikić Čolić, 2017: 2).

3. Komunikacijske i jezične funkcije vokativa

Učestala je zastupljenost vokativa kao padeža u književnim djelima mnogih autora poput A. Kovačića, I. Gundulića, J. Kaštelana, A. G. Matoša, C. Baudelairea, W. Shakespearea i dr. (Glušac, 2018: 297), a razlikuju se i njegove različite uloge poput one primarne koja se odnosi na dozivanje i obraćanje (primjeri 1 – 2), a ostvaruje se kroz dijaloge (primjer 2) i unutrašnje monologe glavnih likova i samoga pripovjedača (Rišner, 2006: 134).

- (1) *Eustahije Izgubljeni! Nenadoknadivi Eustahije!* – klikne glas iza njegovih leđa. (27)
- (2) *Uštanem ti ja, kume, to ješt dignem še iz kreveta, mješeč šja, a pred prozorom golubiča, znaš.« ...»Što kažeš, kume? A da šam otvorio ko zna? – možda je bila duša, a kume?»* (71)

Vokativ se često koristi pri imenovanju primatelja poruke, pri susretu i uspostavljanju kontakta između pošiljatelja i primatelja poruke (primjer 3). Vokativ je čest i u ustaljenim pozdravnim frazama te može biti znak pristojnosti i poštivanja pravila društva (primjer 4), ali i označavati namjeru za daljnjom komunikacijom (primjer 5) (Rišner, 2006: 133).

- (3) *Zdravo, pjesniče. Kako si? Dugo se nismo vidjeli.* – Zvučao je Pupov bariton ponešto prigušeno, sa smanjenom svježinom. (208)
- (4) *Dobra večer, gospodine Melkiore. Oprostite, ovako sam banuo... Čujem, hodate mi nad glavom pa rekoh sebi, hajde da mu pravimo društvo.* (83)
- (5) *U-rredu, podnaredniče, zdravo! Zdrhavo, vojniče na strhaži* – obijesno zarska Melkior. *Podnarednik je odzdravio »zdravo«, vojniki je mehanički udario petama. Sada će podnaredniku odgovarati zbog toga: – Šta udaraš petama, budalo? Odaješ počast nekakvom usranom civilu! – Dobrovoljačkom bjeguncu, podnaredniče... ako si čuo za taj rod vojske u tvojega kralja.* (543)

Vokativ se rabi i za produljenje komunikacije i održavanje uspostavljenog kontakta (primjeri 6 – 7), tj. za ostvarivanje fatičke funkcije. Isto tako, jedna je od mogućih uloga vokativa i označavanje početka govorenja što je vidljivo u primjeru 8 kada se kiromant ATMA obraća publici u Dajdamu kako bi pažnju usmjerili na njegov govor:

- (6) *Čekajte, dječice, svijet je premalen za sve vas.* (130)

- (7) Čuj, **Kio**. Molim te, čekaj, samo časak još, molim te, a onda možeš ići... ako hoćeš. Ja ne znam što sam ti učinila. Ali... slušaj, molim te, ako sam te nečim uvrijedila, molim te da mi oprostiš. Obećavam ti da neću više nikada, **Kio**. (135–136)
- (8) **Gospođe i gospodo** – prozbori ATMA dostojanstveno – zar vi ovdje vidite nekog majmuna? (104)

U pojedinim se primjerima, pozdravom koji zvuči nezainteresirano od strane govornika, može izazvati suprotan učinak kojim će se potaknuti sugovornika na nastavak komunikacije (primjeri 9 – 10):

- (9) Zdravo, o **tane dajdamski!** – obrati se Ugu dubokim naklonom cerekajući se ludo. – I zbogom. Naći ćemo se noćas u pustari dajdamskoj. (191)
- (10) Neki dan tako hita čovjek ulicom, grabi pločnikom žurnim poslovnim korakom. Poklopljen masnim šeširom sa spuštenim obodom, cipele čaplinske – svaka udara na svoju stranu, lice zaraslo i tužno, pogled zabrinut, pozdravlja Melkiora tako, usput, rastreseno i gotovo nehajno, kao da ga u tom danu po peti put susreće: – Zdravo, **Filipoviću!** – i grabi dalje ne osvrćući se. (16)

Sljedeća je uloga „prizivanje slušateljeve (i čitateljeve) pozornosti i zahtjev za aktivnim sudjelovanjem u komunikaciji” (Rišner, 2006: 134) što potvrđuje konativnu jezičnu funkciju (primjeri 11 – 15):

- (11) – Molim vas, **dragi barde** – obrati se slijepcu – koliko je težak strah od rata u ovom Eustahija Mirotočivog?(28)
- (12) – A vi, **monsieur Brabonjak** - obrati se sitnom debeljku što se slatko cerio gladeći sa zadovoljstvom svoje uho - što vi mislite o mojoj ludosti? (28)
- (13) „Žnaš, **kume**”, govori starčić orijašu, „to šu krivolovči, raubšičeri. A to nije uživanje. Ješam ti pričao, **kume**, kako šam špavao? Špavam ti ja, špavam...” (71)
- (14) Čujte, **gospodine Adame**... (87)
- (15) Reci, **đaće-vojniče**, pita Peharek, s kim je ono Napoleon razgovarao u Njemačkoj? (138)

Uzimajući u obzir da „svaki jezik obuhvaća nekoliko istodobnih struktura, a svakoj su strukturi svojstvene različite funkcije” (Jakobson, 2008: 108), tako se i vokativom usmjerava pozornost na neki dio komunikacijskoga procesa i time ostvaruju određene Jakobsonove jezične funkcije (2008: 105–116). Prema Jakobsonu (2008: 109), referencijalna funkcija podrazumijeva orijentaciju prema kontekstu, konativna je usmjerena na primatelja poruke te se

njezina uloga najčešće vidi kroz upotrebu gramatičkih oblika u vokativu i imperativu (Jakobson, 2008: 111). Cilj je prilikom komunikacije djelovati na sugovornika i njegove misli i osjećaje te izazvati njegovu reakciju čime će se ostvariti konativna funkcija (Katnić-Bakaršić, 1999: 3). Emotivna je funkcija usmjerena na pošiljatelja, „ima za svrhu izravno izražavanje govornikova stava spram onoga o čemu govori. Ona naginje tomu da proizvede dojam određene emocije, bilo istinske bilo hinjene” (Jakobson, 2008: 110). Emotivna je funkcija posebice izražena u porukama u 1. licu jednine te uzvicima koji su dijelom „čisto emotivnog jezika” (Jakobson, 2008: 110) te se svojom glasovnom strukturom i sintaktičkom ulogom razlikuju od referencijalnoga jezika. Posebnost je vokativa, za razliku od drugih padeža, njegova povezanost sa stilskim figurama čime se ostvaruje poetska funkcija. Jedna je od osnovnih značajki vokativa obraćanje koje je često zastupljeno u *Kiklopu* pri imenovanju sugovornika tijekom njihova susreta te uspostavljanju i održavanju kontakta. Fatička je funkcija usmjerena na kontakt, provjeru komunikacijskog kanala i privlačenju pozornosti s ciljem produljenja komunikacije. Navedene se funkcije međusobno isprepleću te su neprestano u interakciji zbog čega ih je potrebno proučavati i opisivati zajedno.

3.1. Jezične funkcije vokativnih izraza u *Kiklopu*

Brojni vokativni izrazi te njihova zastupljenost u romanu *Kiklop* Ranka Marinkovića, potvrda su izrazite izražajnosti i stilogenosti književnog teksta. Iako je obraćanje jedna od osnovnih jezičnih funkcija vokativnih izraza, njima se ne ostvaruje isključivo konativna funkcija, nego gotovo uvijek i emotivna funkcija zato što se različitim načinima izražavaju govornikovi subjektivni stavovi i osjećaji kojima se želi izazvati određeni dojam kod sugovornika. Jezične su funkcije neprestano u kontaktu te ih je nemoguće promatrati izolirano, stoga ih je potrebno opisivati i analizirati interakcijski čime se ostvaruje izražajnost i ekspresivnost izraza (Glušac, 2018: 299).

Imperativ je glagolski oblik kojim se izriče zapovijed, zabrana, opomena, savjet, poticaj, molba i sl. (Težak, Babić, 2003: 308), a često je u vezi s vokativnim izrazima zbog težnje za uspostavom komunikacije između pošiljatelja i primatelja te njihove sličnosti utemeljenoj na rečeničnoj perspektivi koja se usmjerava na drugo lice (Silić i Pranjković, 2005: 200).

Semantika vokativa i njegova upotreba upućuju na poticajnu komponentu, a „uporabom se imperativa dodatno djeluje na sugovornika i od njega traži aktivno sudjelovanje (npr. odgovor ili početak/prestanak neke aktivnosti)” (primjeri 16 – 21) (Glušac, 2018: 299). U *Kiklopu* se Melkiora naziva Eustahijem, intelektualcem i Švejkom koji spekulira na vagi, a prolaznici su nazvani *milogledima* jer se time ironiziraju upućeni osuđujući pogledi zbog njegova vaganja kod slijepca kako bi izbjegao poziv u vojsku. Ugo ga zadirkuje pred prolaznicima pozivajući ih na gledanje u Melkiora (primjer 16). U primjeru 20 Melkior „razgovara” s tramvajem te ga potiče da ga pregazi želeći pokazati svoju nadmoć i njegovu upornost za ostvarivanjem nauma i ideje o iskušavanju vlastite snage jer se nije maknuo pred tako velikom željezničkom konstrukcijom:

(16) *Gledajte ga! Gledajte ga, milogledi! Vojni spekulant! Pha, ha, ha... Kod slijepca on ide! Milogledi!* (28)

(17) *Dokaži, huljo, sigurno dokaži da je moja ljubav bludnica!* (130)

(18) *Čuj, Kio. Molim te, čekaj, samo časak još, molim te, a onda možeš ići... ako hoćeš. Ja ne znam što sam ti učinila. Ali... slušaj, molim te, ako sam te nečim uvrijedila, molim te da mi oprostiš. Obećavam ti da neću više nikada, Kio.* (135–136)

(19) *O, Bože, ti koji je stvorio – rastvori, raspори, otvori, da vidim tu tvoju švicarsku preciznost... Ili pretvori to natrag u rebro Adamovo!* (137)

(20) *Dođi ti k meni, dušo, dođi. Požuri.* (137)

(21) *Dođi, glupi tramvaju! ... Glupane veliki, moja je odluka veća od tebe! Ja ne pravim samoubojstvo, mamlazu željezni! Tu sam postavio pred tebe svoju misao, hajde, zgazi je ako možeš!* (220)

Budući da se vokativnim izrazima iskazuju različite emocije i stavovi govornika prema sugovorniku, mogu se razlikovati tri vrste ekspresivnoga značenja vokativa (Glušac, 2018: 298):

prvi je semantički obogaćen vokativ ili vokativ emocionalne reakcije koji pridonosi karakterizaciji likova, predstavlja različite emocije i raspoloženja govornika i njegov odnos prema sugovorniku, tj. sredstvo je kvalifikacije govornika od strane sugovornika; drugi je semantički ispražnjen vokativ kojim se sugovornik imenuje, ali se ne podrazumijeva, nego on samo odražava emotivnost govornog lica; treći je vokativ apostrofiranja kojim se obraća neživim stvarima, apstraktnim pojavama, neprisutnim licima čime se postiže osobita dinamičnost i emocionalnost iskaza (Glušac, 2018: 29)

(22) *Ah, Cikorije Hazdrubaloviću, prijatelju krotki! uzdahne Melkior.* (338)

(23) *Ali gdje si, tajni čovječe? – zavapi Melkior nasred bučne ulice poluglasno.* (292)

(24) *O, moje dobre Papuče, do sada nisam ni primijetio vaš predani i tihi život tu dolje na podu...* (521)

Pri opisivanju vokativne konstrukcije Pranjšković (2002: 101) ističe njezinu izraženu komunikativnu suznačnost² i pretpostavljenu *kontekstualnu i/ili situacijsku uključenost*. Kontekstualna uključenost vokativa podrazumijeva dodatne obavijesti o osjećajima i psihičkim stanjima govornika, ukoliko se vokativ promatra s tekstne razine. Izborom riječi poput *magarčino* i *derane* (primjeri 25 – 26) iščitava se negativan stav govornika prema sugovorniku, ali se kontekstom i opisivanjem događaja dobiva jasnija slika o situaciji u kojoj se nalaze likovi te je razumljivija upotreba vokativa. U primjeru 27, zahvaljujući kontekstu, jasno je da se atributom *druželjubivi* ismijava Melkiora koji se poželio samoće što nije karakteristično za parampionsku braću, dok se atributom *Zavidni* (primjer 28) jasno iščitava ljubomora u Melkiorovim očima:

(25) *Sjednite, magarčino, ponavljat ćete razred! Vi ste blesavi kao pruska ilovača što je ispunila genijalnu lubanju Immanuela Kanta! Marš na mjesto!*³ (60)

² Komunikativna suznačnost vokativa znači da se vokativom ne prenosi stvarna obavijest.

³ Maestro vrijeđa Uga pogrdnim nazivom kada ne zna odgovor na pitanje o Hamletu i Aleksandru Velikom.

(26) I meni ti to kažeš koji sam te kao sina volio! – uzvikuje Maestro gotovo sa suzama.
– **Ti nezahvalni derane!** (61)

(27) – Sramota, **druželjubivi Eustahije** – okrene ga k sebi i govori mu u lice – sramota
za jednog parampionskog veterana da se zatvara u svoj mali tajni laboratorij... (64)

(28) **Eustahije Zavidni**, vama oči sijevaju! (276)

U primjeru 29 prisutna je također kontekstualna uključenost vokativa kada je Eustahije (Melkior) izjednačen s janjetom koje je simbol žrtve i nevinosti, a koje će stradati pod utjecajem žene:

(29) Ukebat će ona vas, **Eustahije, janje božje**. Zato vas Adam i nastoji eli-mi-nirati.
(206)

Iako su već spomenuti atributi koji su povezani s Melkiorom, nazvanim Eustahijem, u mnogim je primjerima važna kontekstualna uključenost koja je utjecala na odabir pridjeva kako bi se okarakterizirali likovi, a njihovim se odabirom postiže i komičnost situacije (primjer 30):

(30) *Volite li jači kakao*, **Eustahije ljubazni?**

Ne volim nikakav – odgovori Melkior nabusito.

A ja spremam kakao, kako sam obećao, **Eustahije neljubazni**. No a čemu sada ta arogantna principijelnost? (488)

U *Kiklopu* postoje različite inačice nadimaka i izraza za pojedine likove koji se koriste prilikom obraćanja i komunikacije sa sugovornicima. Varijacije vokativnih izraza dopunjuju značenje, karakterizaciju lika, a ujedno se ostvaruje i gradacijski postupak stupnjevanjem osjećaja. „Stilski, funkcionalni i ritmički učinak ima i ponavljanje vokativnih izraza – time se naglašava psihičko stanje i snažne emocije govornoga lica, dok se konativnost smanjuje” (primjeri 31 – 33) (Glušac, 2018: 303).

(31) – *Ljubim vas*, **dušo moja. Jedina moja**. – *Ali ja, ja ljubim mog Cocoa, mog Cocoa*.
Samo njega, samo... Ah, strašni ste, strašni! – *Jesam*, **draga**, *jesam*. *Lud sam*, **mala moja, slatka Poulette!** – **Mali moj Pappagallo!** – *Pojest ću te*, **slatka mala moja Poupoulette!** *Pojest ću te!* – *Jedi me*, **mali moj. Jedi, jedi...** (111)

(32) – **Oktopodu, polipe, hobotnico, usisaču prašine** – *obradi se zatim ljubazno* *Thénardieru koji je nešto računao za tezgom češući zabrinuto olovkom svoj pelikanski podbradak*. (122)

(33) – *Hajde da trgnemo koju dolje u kantini. Rješenje imamo u džepu. Mi se rastajemo, Mitre. (423) – Rastajemo, ali, brate, ne ovako, trkom – jedva diše Mitar. – A ja sam u službi, slušaj, da ti kažem.. (423) – Ne, čuj, Mitridate... Budi Mitridat, malo je za tebe Mitar. Ti mene zovi Eustahije, dopuštam ti... Mitridate – brate, vidiš, ide... brate, nešto sam ti htio... no, što sam ti htio?... (423)*

Gradacijski se postupak ostvaruje i prilikom nizanja vokativnih izraza kojima se ritmizira iskaz, pojačava dojam i intenziviraju govornikovi stavovi i osjećaji (primjeri 34 – 39):

(34) *Maestro, Lešinaru olimpijski, dosta ste derali jetra Eustahiju okovanom na hridi dajdamskoj. (60)*

(35) *Kalibane, troma ribo, zar ne vidiš tko je došao? - obrati se Ugo Cvikeru prekinuvši načas pjevanje. (312)*

(36) *O, huljo, nitkove, gade! (442)*

(37) *Zločinci okrutni! Perverzni nitkovi! (124)*

(38) *Oh, Mel-kiooor, Mel-kiooorrr... (166)*

(39) *Parampione, Parampione, je li to »acte gratuit«? (397)*

Ekspresivnosti i življem prikazu emocija pridonose vokativni izrazi tijekom komunikacije govornika i sugovornika, oslovljavanja primatelja poruke i poticanja na aktivnost, a oni se određuju i kao vokativi emocionalne reakcije (Glušac, 2018: 300). Vokativni izrazi ujedno pridonose i prikazivanju atmosfere i karakterizaciji likova u romanu. Emocionalni se učinak može ostvariti ponavljanjem pojedinih riječi, odabirom strukture vokativnoga izraza i mjestom koje ono zauzima u odnosu na rečeničnu ili tekstnu razinu.

Ponavljanje vokativnih izraza ili njihovih bliskoznačnica pridonosi postizanju dinamičnosti, ritmičnosti i dramatičnosti situacije (primjeri 40 – 43):

(40) *A Pantogegona je... ništa. Nulla, nihil, njičevo! (32)*

(41) *Gospođa kuka: »Ah, tepih, tepih! Sad ga mogu baciti.« (99)*

(42) *O, Aristotele, Aristotele! uzdiše prvi časnik. (173)*

(43) *Ah, sinko, sinko, kad ćeš stati na svoje noge? Ah, tata, tata, ja već pola sata stojim pred tobom na svojim nogama. Ah, sinko, ti si nitko i ništa. Ah, tata, ti si netko i nešto. (186)*

S obzirom na strukturu i vezu s rečenicom u čijem se neposrednom okruženju nalaze, vokativni se izrazi mogu podijeliti u dvije skupine. „U prvoj su skupini oni vokativni izrazi koji

su u daljoj vezi s rečeničnim okruženjem te se mogu promatrati kao zasebna rečenica bez eksplicitnoga gramatičkog ustrojstva, bez eksplicitne predikativnosti” (Glušac, 2018: 300). Takvi izrazi ujedno funkcioniraju kao retorički usklici i redovno su praćeni uskličnikom kojim se naglašuje ekspresivnost” (Glušac, 2018: 300) (primjeri 44 – 46).

Nagomilavanje vokativa ujedno je i pouzdan znak snažne emotivnosti, a ona se može iskazati vokativnim eksklamativnim rečenicama i riječima koje se nižu jedna za drugom (Ljubibratić, 1987: 75). Zajedničko je obilježje vokativa i uzvika odvajanje zarezima ili stankom u govoru te se, za razliku od drugih padeža, nalaze izvan rečenice što potvrđuje njihovu sintaktičku samostalnost (Bulić, 2014: 141).

(44) *Ali tada Samson, očajan, zavapi prema nebu i reče: **Gospode, Gospode!** opomeni me se, molim te, samo sada, o **Bože!** da se osvetim jedanput Filistejima za oba oka svoja.* (13)

(45) – *Tko...! **vitezovi! Panovi! Skrzetuski, Wolodiowski...** svejedno kako su se zvali, **probudeni djedovi!*** (483)

(46) *Kako se samo slažu te riječi, **bože, bože!** – imitirao je zadivljenu gusku.* (184)

(47) *Jedino brodski liječnik (**pjegavi, riđi skot!**) odvaja svoju inteligentnu radoznalost, motri, ocjenjuje kao da je i on tamo u komisiji, odjevenoj u golu mrku kožu koja daje pravo na regrutaciju mesa.* (77)

U narednim se istaknutim primjerima može uočiti prozodijsko obilježje intonacije te isticanje pojedinih riječi iz konteksta kojima se stavlja naglasak i skreće pozornost na određeni dio poruke. U primjerima 48 – 55 drugi dio vokativnoga izraza započinje malim slovom što upućuje na to da je primarna funkcija uskličnika interpunkcijska znaka, a ne pravopisna. Uskličnici u spomenutim primjerima djeluju kao signali kraja rečenice, ali bez eksplicitne predikativnosti.

(48) *Treba piti, biti (vidi, **rima!**) pijanica, pijandura.* (109)

(49) ***Maestro!** sine Melkioru, Maestro mu je to sve izbrbljao u pijanstvu.* (438)

(50) *...prihvatiše se pomamno plodova, a doktor promrmlja preda se: pi, **antropoidni majmuni!** i pljune s gađenjem.* (199)

(51) *Vičem mu ja iz redakcije (baš sam se desio na prozoru) bježi, **čovječe!** a od njega – ništa... samo prašina leti.* (48–49)

- (52) *Ona se odvrća s milim gađenjem zbog prerazmaženog ukusa, pronalazi nešto drugo, nešto treće, nemoguće, a imali ste jučer, a ono gore da vidim, ne to, fuj! ruke uvis, znoj pod pazusima, vonj pod pazusima, **zraka!** milost, milostiva! (266)*
- (53) *Vičem mu ja iz redakcije (baš sam se desio na prozoru) bježi, **čovječe!** a od njega – ništa... samo prašina leti. (48 –49)*
- (54) *On ide u susret događajima... a jelen (pa još k tome **žut!** propeo se u paničnom bijegu, jasna slika straha – spasavajte se, braćo. (547)*
- (55) *Začulo se zatim strašno urlanje, konjska kopita, razbijanje stakla, veliki metež, onda pobjednički bubnjevi, limene glazbe, povici **Mamma! Cara mamma!** i **Sieg-heil!** (224)*

Utvrdivši primjerima da s „jedne strane veliko početno slovo, a s druge točka (upitnik ili uskličnik) ne mogu biti dostatni kriteriji za utvrđivanje što je rečenica i gdje su zapravo njezine granice“ (Badurina, 2010: 2; Pranjković 1993), utvrđeno je, iz perspektive sintakse, da vokativ zajedno s modalnim riječima, čini osamostaljeni dio rečeničnog ustrojstva (Barić i dr., 1995: 594), iako se svrstava i u suznačne oblike riječi (Pranjković: 2002: 101). Zarezi i uskličnici koji odjeljuju vokativ od ostatka rečenice, u govoru dobivaju intonacijski ekvivalent – stanku, ali se mijenja i boja glasa, govorni tempo i jačina glasa (Ljubibratić, 1987: 72; Stolac, 2005: 180).

Uzvici su sintaktički samostalne riječi kojima se izražavaju različiti osjećaji, raspoloženja, dozivanja i uzvici iz prirode (Težak, Babić, 2003: 164), a često su prisutni uz vokativ te se ne povezuju s drugim riječima u rečenici (Rišner, 2006: 133). Iako je za očekivati da se vokativnim izrazima ponajprije ostvaruje konativna funkcija, istodobno se ostvaruje i emotivna funkcija. Odabir i položaj uzvika *ah, e, ej, iš, o, oh, pha* (primjeri 44 – 51) te vokativnih izraza pridonose snažnijem prikazu ekspresivnosti, privlačenju pozornosti, emocionalnih i duševnih stanja i stavova govornika. Uzvici se mogu pojavljivati u različitim kontekstima i sukladno tome imati drugačije značenje tako da mogu biti u ulozi (Hudeček i Mihaljević, 2017: 102–103): izražavanja veselja (primjeri 56 – 57) dozivanja i privlačenja pozornosti (primjeri 58 – 60), izražavanju gađenja (primjer 61), nemoći i uzdisanja (primjer 62) te u ulozi tjeranja životinja (tj. ljudi) (primjer 63) i oponašanja ljudskih zvukova (primjeri 64 – 65):

- (56) – *E, to je ono! - uzvikne šofer očajno kao da je Melkior pogodio misao koje se on najviše i bojao. (22)*
- (57) *Oh, kakva čast, gospodine grofe. (211)*

- (58) *O, ljudi, kako sam nesretan!* (213)
- (59) *O, tajno pitijaska, o, luda vještice, hoću li ikada postati tan vivijanski?* (267)
- (60) – *Pha, milogledi, obratite pažnju, on se ljuti.* (32)
- (61) *...a doktor promrmlja preda se: pi, antropoidni majmuni! i pljune s gađenjem*
(199)
- (62) *Ah, Cikorije Hazdrubaloviću, prijatelju krotki! uzdahne Melkior.* (338)
- (63) *Iš, kukavico!* (196)
- (64) *Ha, ha, zaustavio sam te, mamute!* (221)
- (65) *Ha-haaa, moj kneže!* (148)

Uloga je vokativa i provjera protoka informacija u komunikacijskome kanalu koja se može ostvariti uporabom riječi i uzrečica poput *bolan* i *bre* (Ljubibratić, 1987: 71) kojima se ostvaruje fatička funkcija. Navedenim izrazima, govornici žele osigurati uspješan prijenos obavijesti i time spriječavaju nastanak prekida, tj. šuma (primjeri 66 – 67):

- (66) *Trgnem li čokanjče, eh breee, i Elzu bih mogao da poljubim.* (71)
- (67) – *Vidiš, bre, da crkoh tu unutra... Hajd, brzo i kratko!* (539)

Emotivna se funkcija ostvaruje i prekidanjem tijeka misli ukazivanjem na sugovornika (primjeri 68 – 70) ili interpunkcijskim znakovima usred rečenice (primjer 71):

- (68) – *Ipak si ti njega trebao maznuti po njušci, Fred – reče glumica ispijenih očiju svojim tamnim glasom.* (43)
- (69) – *Govoriš gluposti, Mac, kao da sam ja neka zvijer – reče ona mačkasto.* (156)
- (70) *Dragi Maestro – uzvikne Melkior velikodušno – nije mi ni nakraj pameti...* (503)
- (71) – *A niste li vi meni, Cikorije, jednom u najstrožem povjerenju priznali da ste ipak izmjenjivali neke spolne instrumente s našom... kako je vi ono zovete, Eustahije zlatousti? s našom Bibijanom?* (206)

„Bez obzira na položaj koji vokativni izrazi imaju, početni, središnji ili završni, emocionalan stav dodatno se naglašava njihovom strukturom (izborom leksema i atributa, položajem atributa uz imenicu, ponavljanjima)” (Glušac, 2018: 301). Vokativ može imati izrazitu stilsku vrijednost jer neočekivanim prekidom govora izaziva pažnju, „uvodi emfatičnu pauzu, promjenu intonacije, ritma, intenziteta i drugih kvaliteta govora” i time se vokativni izrazi ističu i postižu veću ekspresivnu vrijednost (primjeri 72 – 74) :

(72) – *Eustahije ljubazni, ostavite vi njih – reče odjednom Maestro nekako zavjerenički.*
(123)

(73) *A možda vi imate, Eustahije širokogrudni, neki stišić u vašim otpacima?* (187)

(74) – *Spomenite još i plombe, sasvim me dotucite, ljubazni Eustahije.* (187)

Posebnoj stilogenosti izraza i ekspresivnosti pridonose posvojne zamjenice i pridjevi u inverziji (primjeri 75 – 79) :

(75) *Smrdim, smrdim, majko moja!* (78)

(76) *O, lare predobri, te pijanice sada snivaju svoje snove prljave, a kad se probude lajat će ko pašcad jedni na druge i pobit će se kao divlji slonovi...* (192)

(77) – *Ali to je neupotrebljivo, Eustahije bezumni. Što ću s tim kad sunce zađe?* (188)

(78) *Glupane veliki, moja je odluka veća od tebe! Ja ne pravim samoubojstvo, mamlazu željezni!* (220)

(79) *O, da si blagoslovljen, Smrade moj iskonski!* (175)

Struktura vokativnih izraza, tj. njihov središnji (primjeri 80 – 81) i završni položaj (primjer 82) doprinose ritmičnosti pripovijedanja i takvom se strukturom naglašava emocionalni odnos govornika, a konativna je funkcija oslabljena. Pozicija vokativa u govornom činu može imati razlikovnu funkciju, tj. inicijalni položaj vokativnih izraza najbolje čuva svoje apelativno značenje, dok u središnjem i finalnom položaju to značenje slabi, ali se istovremeno naglašava emocionalan odnos adresanta prema adresatu (Vlastelić, 2013: 303). Izmjenom i odstupanjem od očekivanog i redovnog reda riječi, govornik može pojačati izraz i time ostvariti sintaktičke figure, a jedna je od njih i izmjena redosljeda riječi. Ona osigurava, uz funkcionalni učinak, i stilogenost izraza (Glušac, 2018: 301; Škarić, 2000: 140).

(80) *I tako ja, moj Tresiću, izgubio lijepo namještenje kod »Prve hrvatske«.* (18)

(81) *Odviše smo mi, Eustahije mirotočivi, odlutali u belesprizam sitnog zuba, kako se kaže inače o stoci.* (482)

(82) – *O, tenkju veri mač iz toka, braćo!* (31)

Vokativnim se izrazima izražavaju osjećaji i odnosi govornika prema sugovornicima, stoga vokativ može biti praćen atributom ili apozicijom za pojačavanje dojma kod čitatelja i dubljeg prikaza emocije iskazom koji M. Skljarov naziva „vokativom emocije” (1962: 407). Govornik može osloviti sugovornika njegovim imenom, imenom i prezimenom, titulom i kombinacijama navedenog te različitim nadimcima koji su asocijacijski povezani s nekom osobom ili likom. Atributi i apozicije koji nisu stilski neutralni doprinose stilskoj obilježnosti

vokativa, odnosno imaju ulogu stilema. Eustahiju su tijekom razgovora pridodani različiti atributi te se njihovom učestalom uporabom može pratiti odnos govornika prema sugovorniku i isticanje njegova osobnog stava:

(83) *Eustahije Podjednaković* (29), *Eustahije blaženi* (63), *druželjubivi Eustahije* (64), *Eustahije sumnjičavi* (184); *Eustahije okrutni* (187); *Eustahije preslatki* (188); *Eustahije milogledi* (188); *Eustahije grozni* (188); *Eustahije dobri* (189); *Eustahije podjednakoprosuti* (258); *bržni Eustahije* (474); *Eustahije nasušni* (475); *nezahvalni Eustahije* (475); *mudri Eustahije* (476); *hitri Eustahije* (476); *moj dragi pratioče Eustahije Veliki* (477) *mnogopoštovani Eustahije* (478); *dobrostivi Eustahije* (479); *Eustahije mirotočivi* (482); *mili Eustahije* (485); *Eustahije tankočutni* (486); *Eustahije ljubazni* (487); *Eustahije neljubazni* (488); *ljupki Eustahije* (488); *perolaki Eustahije* (493); *knjiški Eustahije* (493); *triježni Eustahije*, *čestiti Eustahije* (501); *Eustahije privilegirani* (504); *vrlji Eustahije* (507); *nujni Eustahije* (522) i drugi.

Pored toga, prisutne su i imenice koje su stilski obilježene te označavaju pozitivan ili negativan stav govornika prema sugovorniku. Primjeri imenica uz koje se povezuju pozitivne konotacije povezane su s osjećajem bliskosti i tepanjem (Težak i Babić, 2003: 297), a neki su od primjera:

- (84) *A ovo je uživatelj muški, brate moj, ovo hrče za svih pet kontinenata svijeta, golemo, egzemplarno, izazovno.* (98)
- (85) – *Ti si, srce, umoran, jedva govoriš – topila se u iskrenoj zabrinutosti.* (137)
- (86) – *Ljubim vas, dušo moja. Jedina, jedina moja.* (110)
- (87) – *Oh, golube moj... – zapjeva ona podrugljivo.* (160)
- (88) – *Dođi, vrabac... – reče joj bacivši se u krevet nehajno.* (129)
- (89) – *Ma svaku noć, svaku noć, moj Melkooo!* (140)

Zastupljene su i imenice u vokativu koje imaju negativne konotacije i označavaju negativan osobni stav, grdnju, podsmijeh ili preziranje:

- (90) *Prestanite brbljati, glupane!* (104); – *Na zapovijed, strašni Faraone! – i pripali mu poniznom gestom dvorskog meštra.* (119); *Izvoli, filozofe, Šugava Njuško? – javi se Thénardier ne dižući glave od svojih računa.* (122); *Izvuci zrnice istine iz mulja, crnče okrutni.* (130); *Onaj s kojim si prošle noći spavala, droljo!* (157); *Životinjo Thénardier, čokanj do čoknja – dva.* (119); *Nisi u hotelu, mazo kilava.*

(331); – *Dobro si to izveo, **mangupe** - progovori regrut lijevi.* (337); *I baca te Cezaru, **đubre jedno!*** (341); *Gnjide defetističke!* (531); – *Ne kesi se, **Posrani!** – opomene ga Cviker.* (536); *Viđao sam te, **mangupe**, s onom...* (542); – *Zašto ćeš, **nesretniče**, divljaka dražiti opet?... (548).*

Deminutivi ili umanjice obilježeni su kao ekspresivni ili afektivni leksemi kojima se ostvaruje emotivna funkcija, a karakteristični su za književnoumjetnički stil. Umanjenice mogu upućivati na pozitivne ili negativne osjećaje govornika prema sugovorniku. Pozitivne emocije označavaju bliskost, nježnost, dragost, naklonost i familijarnost, brigu, intimnost, prijateljstvo (primjeri 91 – 92), dok imenice *droljice* (primjer 93) i *krstavčiću* (primjer 94), iako pripadaju deminutivima, ne odražavaju pozitivan govornikov stav, nego vrijeđanje, omalovažavanje, podcjenjivanje i prijezir.

(91) – *Nigdje poštene vene, **mili bogo**, tu će biti muke...* (385)

(92) *Čekajte, **dječice**, svijet je premalen za sve vas.* (130)

(93) *Nisi, **droljice**, ali hoćeš... ako te ne zadavim.* (492)

(94) – *Što znaš, **krstavčiću moj zeleni?*** (61) (Maestro izruguje studenta, Cikorijevog ministranta)

Iako su vokativni izrazi najčešće popraćeni atributom ili apozicijom radi detaljnije karakterizacije likova i isticanja emocionalnosti, tu ulogu može imati i sama imenica (Glušac i Mikić Čolić, 2017: 17). Takav se vokativ također naziva i *vokativom emocionalne reakcije*. Upotrebom određenih naziva životinja mogu se isticati pojedina obilježja sugovornika, najčešće negativnih:

(95) – *Pljujem ja u tvoje historijsko lice, **majmune!** – i doista Fredi pljune Ugu u oči.*

(54); *Pratim tvoje pokrete, **prevrtljiva mačko!*** (55); – *Maestro, **Lešinaru olimpijski,***

dosta ste derali jetra Eustahiju okovanom na hridi dajdamskoj. (60); *Ne budite*

*lascivni, **monsieur le Perroquet!**⁴* (110) *Sisavče **Thénardier**, čokanj do čoknja – dva*

čoknja. (118); – ***Oktopodu, polipe, hobotnico, usisaču prašine** – obrati se zatim*

ljubazno Thénardieru koji je nešto računao za tezgom češući zabrinuto olovkom svoj

pelikanski podbradak. (122); – *Slušaj, **bakalaru bezglavi**, podigni to što nemaš kad*

sa mnom razgovaraš. (123); – *Eto, jeste li čuli, **mamlazi garnizonski?*** (194); – *I*

*čokanj treći donesi, **daždenvjaku pjegavi**, za našeg Eustahija prebolnog.* (203); *Ha,*

*ha, zaustavio sam te, **mamute!*** (221); – *Puzaj, **kornjačo**, do Mame Kork i lupaj*

⁴ Francuski: *Gospodine Papagaj*.

beskorisnom glavom o kameni pod dok joj ne smekšaš srce... (312); Kalibane, troma ribo, zar ne vidiš tko je došao? - obrati se Ugo Cvikeru prekinuvši načas pjevanje. (312); A što se smiješ, ti tamo novajlijo, je li, ptico materina? (332); – Šuti, bazilisku! – obrecne se Ugo na njega – uvijek kvariš svečanost! (536).

Kad don Kuzma na početku romana osvetnički proziva svoje učenike na nastavi, koristi različito nazivlje iz zoologije, a vrijeđanjem i prozivanjem ističe fizičke nedostatke učenika (primjeri 96–97). Don Kuzma naziva učenika nadimkom *Kondor Andski* jer je on klipana što briše ptičji nos u rukav, a „kosa mu ko slamnati krov prerasla vrat i uši...” (primjer 96), dok *Kljunaša Čudnovatog* naziva tako zbog njegova smiješnog nosa (primjer 97). Treći je učenik bio malen i pažljiv, a od straha se bojavao progovoriti pred don Kuzmom koji ga naziva *Foka Pingvinski* (primjer 98)

(96) – *A što je ufanje?... reci ti tamo, Kondoru Andski? (11)*

(97) *A što je to ljubav, ti... Kljunašu Čudnovati? (11)*

(98) – *Hajde, reci mu ti, Foka Pingvinski, što je to ljubav? (11)*

S obzirom na stupanj složenosti vokativnih izraza, razlikuju se jednočlani (primjer 99), dvočlani (primjer 100) te višečlani izrazi (primjer 101) tako da se uz imenicu u vokativu najčešće nalaze zamjenice, pridjevi, atributi, apozicije te složeniji izrazi:

(99) *Ne gnjavite, Parampione. (189)*

(100) *Oh, kakva čast, gospodine grofe. (211)*

(101) *Pokloni se, nakazni sine gospođe Bačve, i počasti prijatelja mog Eustahija. (312)*

Višečlani složeniji izrazi koji utječu na ekspresivnost i emocionalnu funkciju, a stoje umjesto jedne jednostavne riječi nazivaju se perifrazama (primjeri 102 – 106). Imaju preneseno značenje, a najčešće ono podrazumijeva metonimijsko ili metaforičko značenje zbog sličnih obilježja koja ih karakteriziraju. Podrazumijevaju „neizravno imenovanje ili opis karakterističnih obilježja bića, pojave, predmeta, emocije i sl.” (Bagić, 2012: 241), a nazivi su dulji, kompleksniji, značenjski bogatiji te evokativniji i time pridonose poetizaciji (Bagić, 2012: 242).

(102) *Zdravo, o tane dajdamski!*⁵ – obrati se Ugu dubokim naklonom cerekajući se ludo. (191)

(103) *Znači, skupa su, spleteni u klupko bludničko, crvi prokleti! (203)*

(104) *O, jadni sveče s crkvenih portala*⁶! (218)

(105) *A ti ćeš meni (a, bogami, i sebi!) iskopati grob sa svojim »ždero bih, ždero«, žderonjo, Sancho, ponore gladi, niska, prizemaljska spravo glupog pantagruelskog života!* (353)

(106) *Uh, sada bih te tu ubio, đubre jedno antidržavno!* (356)

Ukoliko se promotre jednočlani i višečlani izrazi u *Kiklopu*, može se zaključiti da oni nikada nisu jednoznačni, tj. da je njihova uloga, osim identifikacije sugovornika, i izazivanje emotivne reakcije i iskazivanje emocionalnog stava govornika u odnosu na sugovornika.

U *Kiklopu* su jednočlani izrazi najčešće apelativi i antroponimi, a njima se izražava emocionalan stav i postiže ekspresivnost, usprkos kratkoći leksema. Apelativi i antroponimi koji su dijelom vokativnih izraza, ujedno i karakteriziraju likove i njihov međusobni odnos (Glušac, 2018: 301).

Primjeri su apelativa: *gospodine* (13), *brate* (19), *prijatelju* (27), *građanine* (29), *señor* (30), *ljudi* (34), *madame* (42), *sinko* (62), *kume* (71), *majko* (78), *kneže* (148), *kraljeviću* (153), *tata* (186), *gospođo* (211), *profesore* (224), *djeco* (350) *momče* (362), *oče* (516), *velečasni* (534), *mladiću* (542), *podnaredniče* (543). Primjeri su antroponima u književnom predlošku: *Cikorije Hazdrubaloviću* (46), *Maestro* (41), *Fredi* (45) / *Frederiče* (261), *Ugo* (64), *Kurt* (74), *Eustahije* (124), *gospodine Adame* (87), *Vivijana* (89), *Thénardier* (119), *Kior* (126), *jadni Cristiane* (187), *Elza* (194), *Parampione* (223), *Melkiore Tresiću* (293), *sestro Acika* (376), *Danice* (519) i drugi.

U *Kiklopu* je prisutna i jezična karakterizacija likova kada se riječi u vokativu izjednačavaju s riječima u nominativu kako bi se dočaralo nacionalno podrijetlo likova i time se ostvaruje poetska funkcija (primjeri 107 – 108):

(107) – *Eto, na primjer, gospodin profesor, gradimo nasip, dođe poplava i sve sruši. Pa ima li smisla, gospodin profesor?* (71); – *Ah, bojim se, znate, gospodin profesor...*

⁶ Eustahije, a pravim imenom Placido, „svetac koji je doista služio rimskom caru Trajanu, isticao se svojom dobrotom, ali je bio poganin. Jednom mu se u lovu ukazala slika rassetoga Krista među jelenjim rogovima. Nakon toga ukazanja on se pokrstio i dobio ime po kojem ga i danas poznajemo. Nakon što mu je obitelj nestala, živio je isposničkim životom. [...] Melkior nije zaslužio nadimak zbog svoje kršćanske dobrote, nego kao zajedljiv komentar zbog toga što se sustavno izgladnjivao te na taj način pružao otpor vojnom režimu. [...] Povezanost sveca i Melkiorova lika očituje se u dvjema pojedinostima: obojica se odupiru nastojanjima trenutne vlasti i vlasti uopće (Melkior ne želi biti mobiliziran, Eustahije odbija slijediti poganske običaje) te isposnički život (Melkirovo izgladnjivanje nasuprot svečevu isposničkom životu). Melkior nije zaslužio nadimak zbog svoje kršćanske dobrote, nego kao zajedljiv komentar zbog toga što se sustavno izgladnjivao te na taj način pružao otpor vojnom režimu.” (Resanović, 2014: 15) Melkior se izgladnjivao zbog straha, a svetac Eustahije je to činio zbog posvećenja duhovnom životu.

slabo danas stojimo s mesom – govorio je Kurt jako nesretan, popravljajući stolnjak.
(195).

(108) – **Gospodin Tresić**, molim vas. – *Gospođa je drhtala pred njegovim vratima.*
(100)

Obraćanjem i dozivanjem grupe uporabom zbirnih imenica poput *braćo* (primjeri 109 – 111) i *gospodo* (primjer 112), naglašava se zajedništvo, briga, bliskost, povezanost, podrška, međusobno uvažavanje i poštovanje te ravnopravnost među govornicima.

(109) *Zato, braćo moja, kupus sadite i ne bojte se!* (64)

(110) *A onaj s pilom opet kaže, ne bojte se, braćo moja i sugrađani, priđe vuku, prihvatite ga za jednu nožicu i zzzuku...* (259)

(111) *On ide u susret događajima... a jelen (pa još k tome žut! propeo se u paničnom bijegu, jasna slika straha – spasavajte se, braćo.* (547)

(112) *A sve je to dogovoreno, gospodo, i sad pogledajte što vam fali po džepovima.* (33)

„Dvočlanim i višečlanim vokativnim izrazima dodatno se naglašava emocionalnost i ekspresivnost, a konativnost nije toliko izražena. Dakle, njihova je emotivna uloga znatno naglašenija jer preciznije kategoriziraju odnos govornika prema sugovorniku i komunikativnoj situaciji” (Glušac, 2018: 302). Vokativi praćeni atributima dodatno naglašavaju pozitivne (primjeri 113–115) ili negativne emocije (primjeri 116 – 120):

(113) *O, lare predobri, te pijanice sada snivaju svoje snove prljave, a kad se probude lajat će ko pašćad jedni na druge i pobit će se kao divlji slonovi...* (192)

(114) *U flaši staklenoj živjeti, o Jupiteru svemoćni, i zvati se penatom!* (192)

(115) *A šofer pljuje u šake i bup! po labrnji – to je taj »progres«, moj dragi pratioče Eustahije Veliki!* (477)

(116) *O vi, Dio-genije, asketonanije, mlitavi gasteropodu »omnia mea mecum porto»⁷, čudni sveće nad portalom bordela Historije, mučeniče martiromanije, samozvani naricatelju nad sudbinom Čovječanstva... kome, uzgred rečeno, pripada i moja ništavna osoba! Pljunite na mene i na sve ostalo...* (277)

(117) *Izvoli, filozofe, Šugava Njuško? – javi se Thénardier ne dižući glave od svojih računara.* (122)

(118) *Ah, Cikorije Hazdrubaloviću, prijatelju krotki! uzdahne Melkior.* (338)

⁷ Latinski: »Sve svoje nosim sa sobom«.

(119) – *Eustahije Izgubljeni! Nenadoknadivi Eustahije!* – klikne glas iza njegovih leđa. (27)

(120) *O, moj bijedni duše, dokle pamćenje... Oslobodi me obećanja!* (533)

Iako bi neki primjeri zbog izbora atributa trebali sugerirati pozitivan odnos govornika prema sugovorniku, čitatelju se može činiti da govornik ima negativ stav i da zapravo vrijeđa i ismijava sugovornika (primjer 27 s pridjevom *druželjubivi*). Višečlanim se izrazima vrlo često ukazuje na negativne emocije kao što su nesnošljivost, nepoštovanje, podrugljivost, ljutnja, prijezir, ali i jadanje i sažaljevanje nad samim sobom (primjer 120). Obraćanjem se svojoj duši, tj. samome sebi najčešće izriče pokajanje i stvara osjećaj patosa, uz istodobno traženje savjeta i suosjećanja, i to vrlo često figurom retoričkog pitanja (Vlastelić, 2013: 305; Bagić, 2012).

Jedna je od istaknutih sintaktičkih figura inverzija (Škarić, 2000: 140) kojom se postiže emocionalno, značenjsko i ritmičko naglašavanje, a također se povisuje i stupanj ekspresivnosti. Takvom neobičnom pozicijom i obrnutim redoslijedom riječi ističu se atributi te se njima privlači pozornost, osigurava veći značaj i stilska ekspresivnost (primjeri 121 – 122) (Glušac, 2018: 302 usp. Antoš, 1970: 141)

(121) *Znači, skupa su, spleteni u klupko bludničko, crvi prokleti!* (203)

(122) »*O rajski cvijete, moj havajski...*« (80)

Uz spomenuti semantički obogaćen vokativ za koji je karakteristično imenovanje sugovornika te iskazivanje govornikovih emocija i stavova, razlikuju se vokativni izrazi apostrofiranja. Za razliku od semantički obogaćenog vokativa kojemu je u cilju izazvati reakciju sugovornika, ona se kod apostrofiranja ne očekuje jer podrazumijeva obraćanje „...odsutnoj ili iščezloj osobi, životinji, biljci, nadnaravnoj sili, ideji, konceptu, prirodnoj pojavi itd.” (Bagić, 2012: 64). Emotivna se funkcija ostvaruje i uporabom vokativnih izraza apostrofiranja jer se njima naglašava emocionalnost i ekspresivnost, dok se konativna funkcija svodi na imenovanje čime takvi izrazi postaju bliski semantički ispražnjenom vokativu. Navedeni su izrazi stilska sredstva izricanja „patosa, patetičnoga izraza, uzbuđenosti govornika, naglašavanja bliskosti, ljubavi, čežnje i nostalgije te oslikavanja unutarnjih stanja govornika” (Glušac, 2018: 304). Uz apostrofu je često pridružena personifikacija ili alegorija naglašavajući emocionalnost i ostvarujući dinamičnost i ritmičnost, a njima se postiže poetska funkcija. Prilikom apostrofiranja, govornici se obraćaju nečemu neživom što za njih ima određenu vrijednost i značenje (primjer 123):

(123) *Zavičaju, mili raju, tko te ne bi ljubio.* (180)

U cijelome romanu prisutni su i semantički ispražnjeni vokativni izrazi zazivanja Boga imenicama *Gospode* i *Bože* kojima se naglašava emocionalnost i ekspresivnost (primjeri 124 – 128). Naime, likovi u *Kiklopu* žive u svijetu bez Boga te im on nije ni potreban. Takvim se prikazom stvorila pesimistična slika modernoga društva koje odbacuje religiju i duhovne ideale. Ironiziraju se biblijski motivi i kršćanski zazivi koji se savršeno uklapaju u parodiju s ciljem prikazivanja svijeta bez vjere i Boga. Navedeni izrazi mogu funkcionirati i kao uzvici zbog svoje ekspresivnosti, a njima se dodatno naglašavaju različiti osjećaji razočaranja, iznenađenja, čuđenja, ljutitosti, straha, tjeskobe, bespomoćnosti, htijenja, želja i drugih:

(124) **Bože**, kako sam ja nesretan! (217)

(125) *Biti skuhan i pojeden, o, **Gospode Bože!*** (366)

(126) *O, **Gospode**, da se i ta čaša ispuni! I prepunit ćeš, kakav si, odgovori Gospod.* (388)

(127) *Mi ne želimo Historije, mi želimo Života, **Gospode!*** (139)

(128) *O, **Bože**, ti koji je stvori – rastvori, raspori, otvori...* (137)

Ponavljanjem imenice *Gospode* izaziva se suosjećanje i reakcija kod čitatelja, a istodobno se ostvaruje napetost i uzbuđenje kako bi se situacija činila vjerodostojnijom i življom (primjeri 129 – 130):

(129) *Ali tada Samson, očajan, zavapi prema nebu i reče: **Gospode, Gospode!** opomeni me se, molim te, samo sada, o **Bože!** da se osvetim jedanput Filistejima za oba oka svoja.* (13)

(130) *O, **Gospode**, oprosti, **Gospode**, oprosti. Ona ne treba mrtvaca.* (96)

Imaginarnim dijalozima između očovječenog Boga i Melkiora (primjeri 131 – 132), iščitava se beznade i nepovjerenje u Gospodina zbog situacije koja vlada u modernome društvu. Melkior koji je stvaran predstavlja pošiljatelja ili adresanta te šalje zamišljenu poruku fiktivnom liku Gospodina koji predstavlja primatelja, tj. adresata. Iako Bog nije stvaran lik, On vrlo često odgovara na Melkiorova pitanja, a dijalozi se odvijaju u njegovoj glavi. Melkior se, usprkos nevjeri u moć Boga i u njegovu sposobnost djelovanja u svijetu, obraća Bogu zbog nemogućnosti rješavanja ovozemaljskih problema i sprječavanja rata i dehumanizacije. U primjerima se dijalogom ostvaruje konativna funkcija jer je naglašena važnost poruke:

(131) *O, **Gospode** (a što me zoveš, reče Gospod, kad ne vjeruješ u mene?), morat ću se predati.* (351)

(132) *Oh, **Gospode**, zar sve moraju biti ovakve? A Gospod u njemu odgovori surovo – sve! Lice mu se zgrči od istine gospodnje.* (134)

Osim obraćanja Bogu, likovi se obraćaju i drugim neživim osobama te stvarima i različitim pojmovima poput drugim božanstvima (Zeusu, Jupiteru), sudbini, ljubavi, tajni, vještici, svom želucu i drugim stvarima (primjeri 133 – 139):

(133) *O, **Zeuse**, vrati kosti Velikoj Majci Zemlji što ih je Pyrrha bacala preko svoje glupe glave!* (137)

(134) *U flaši staklenoj živjeti, o **Jupiteru svemoćni**, i zvati se penatom!* (192)

(135) *O, **Sudbino**, ne budi okrutna prema ovom napršnjaku nezasoljenog mozga, za mnogo toga on nije kriv.* (54)

(136) *Kako si lijepa i kako si ljupka, o **ljubavi u milinama!*** (227)

(137) *O, **tajno pitijaska**, o, **luda vještice**, hoću li ikada postati tan vivijanski?* (267)

(138) *A sad na vagu s tobom, **vraže proždrjljivi!*** (150)

(139) ***Želuče**, ne budi lud, opasnost vreba, vreba!* (150)

Kada se u romanu koriste imenice poput *brate*, *burazeru*, *sinko*, *kume*, *rođače*, *striče* i drugih, one ne označavaju njihovo konativno značenje i stvarni odnos govornika i sugovornika, nego ocrtavaju njihovu bliskost, povezanost, uzajamno povjerenje, brigu i namjeru za prijateljskim odnosom (primjeri 140 – 146):

(140) *Ja ti, **brate**, nisam za piće zbog pića. Nikako. Nego trgneš jednu-dvije zbog raspoloženja. Pa si nekako ko slobodniji.* (71)

(141) – *Hajde, **brate**, ne boj se, ne daju meni masnu supu.* (337)

(142) ... *a ja odmah pomislio: **burazeru**, čuvaj se.* (341)

(143) *Odricanje, **moj sinko**, znači pravu veličinu.* (150)

(144) „*Žnaš, **kume**”, govori starčić orijašu, »to šu krivolovči, raubšičeri. A to nije uživanje. Ješam ti pričao, **kume**, kako šam špavao?* (71)

(145) *Dopustite, Eustahije, da bude i neki zreliji član u obitelji. Je li tako, **rođače Cikorije Hazdrubaloviću?*** (206)

(146) *Pogledajte, **striče**, te ruke, ramena i taj grudni koš... ko kokoš... ko-ko-ko... (396)*

4. Stilogenost vokativnih izraza

Kao što je već navedeno, roman obiluje vokativnim izrazima koji su bogati stilskim izražajnim sredstvima. Često je prisutna usmjerenost na poruku kojom se ostvaruje poetska funkcija. Uz već neka spomenuta stilska izražajna sredstva koja su dijelom vokativnih izraza, u nastavku će se rada navesti i analizirati ostale stilske figure koje se nalaze u romanu prema podjeli kakvu navodi Krešimir Bagić u *Rječniku stilskih figura* (2012.):

- 1) figure dikcije: aliteracija – ponavljanje suglasnika ili suglasničkih skupina u susjednim ili prostorno bliskim riječima s ciljem naglašavanja emocionalnog stanja govornika, zvukovnog harmoniziranja iskaza, stvaranja određenog dojma i diskurzivnog tonaliteta (*Mamma! Cara mamma!; mučeniče martiromanije; Smrade moj iskonski, silna besmislico*); asonanca – ponavljanje samoglasnika u riječi, stihu ili rečenici s ciljem naglašavanja emocionalnoga stanja govornika, zvukovnog harmoniziranja iskaza te stvaranja određenog tonaliteta i diskurzivnog tonaliteta (*Eustahije plemeniti; bakalaru bezglavi; Eustahije, janje Božje*); epenteza – etimološki nemotivirano umetanje glasa ili sloga u sredinu riječi ili na morfemske granice, a najčešće sadrži ironičan prizvuk (*Zdrhavo, vojniče na strhaži*); epizeuksa – uzastopno ponavljanje iste riječi ili skupine riječi bez koordinacijskoga veznika (*Ah, tepih, tepih!; O, Aristotele, Aristotele!; Ah, sinko, sinko; Prijape, Prijape!; Parampione, Parampione; Adame, Adame; Gospodine, Gospodine; dragi, dragi moj*); etimološka figura – sintaktičko povezivanje riječi koje se zbog stvarnoga ili prividnoga porijekla glasovno podudaraju (*kurtoazni Kurt; vrlo, vrlo, vrli Eustahije; Gospođe i gospodo*); hifen – spajanje dviju riječi u jedan pojam pomoću spojnice (*đače-vojniče*); homeoarkton – početno podudaranje početnih slova dviju ili više (uzastopnih) riječi (*mazo majčina; mila moja; životinjo živa; Nulla, nihil, njičevo; Vaše Veličanstvo; drago dijete; dragi druzi*); homeoteleuton – glasovno podudaranje završnih slogova riječi (*Opkoljeni! Ulovljeni!; Mitridate – brate*); palilogija – uzastopno ponavljanje iste riječi ili skupine riječi (*Gospodin Tresić! Gospodin Tresić!; profesore, profesore; ženske, ženske; bezumni, bezumni čovječe; ah, ubogi Yoriče i Yoriče ludo*); paregmenon – upotreba dviju ili više riječi istog korijena (*milost, milostiva*); rima – glasovno podudaranje završnih riječi (*Dio-genije, asketonanije*)
- 2) figure konstrukcije: antiptoza – zamjena jednoga padeža drugim, manje očekivanim (*Dođi, vrabac...*); aposiopeza – naglo prekidanje iskaza, i to baš u trenutku kada treba dovršiti rečenicu i izreći glavnu misao (*Molim vas, gospodine Adame...; A vi, poštovani*)

Ferdyščenko...); asindeton – nizanje dviju ili više riječi, skupina riječi ili rečenica bez veznika (*Hajte, psiholozi, psihoanalitičari, psihijatri, endokrinolozi, kriminalisti, sofisti, sadisti, kazuisti, jezuiti, diplomati, gnostici, mistici, dijalektici, okulisti, moralisti, veterinari, smetlari, vatrogasci... što je to? O, veliki ATMA, ti znaš! Ti... i Shakespeare!* (132); – *Oktopodu, polipe, hobotnico, usisaču prašine...*; – *Eustahije Izgubljeni! Nenadoknadivi Eustahije!*); enalaga – zamjena jednog gramatičkog oblika (lica, vremena, načina, roda, broja, stupnja komparacije, priloga i sl.) drugim, tj. njegova upotreba na mjestu i u značenju koji su svojstveni tom drugom obliku; nije očekivana te privlači pozornost; u prvom primjeru enalaga lica vidljiva je u zamjeni drugog lica s prvim licem jednine, a u drugom zamjena trećeg lica jednine drugim licem jednine: (*To ujutro trijezan ja postavljam sebi uvečer pijanome nešto kao skrbničko pitanje: kamo ćeš, budalo?; Kako se samo sjetio, bitanga!*); sintagmatska inverzija – zamjena mjesta imenica i atributa (*daždenvjaku pjegavi; Jupiteru svemoćni; vraže proždrljivi; Eustahije nasušni*); pleonazam – postupak proširivanja iskaza tako da se riječima dodaju istoznačnice ili bliskoznačnice (*Gospode Bože*)

- 3) figure riječi ili tropi: antifraza – upotreba riječi, izraza ili rečenice kojom se pridaju značenja suprotna njihovom pravom (leksičkom) značenju; umjesto riječi na koju se doista misli rabi se antonim, a umjesto izraza ili rečenice sintaktičke konstrukcije koje posve preokreću smisao rečenoga (*Eustahije druželjubivi*); epitet – pridjev koji se dodaje imenici te je nositelj stilogene karakterizacije (*knjiški Eustahije; antropoidni majmuni*)
- 4) figure misli: apostrofa – izravno obraćanje odsutnoj ili iščezloj osobi, životinji, biljci, nadnaravnoj sili, ideji, konceptu, prirodnoj pojavi itd. (*Gospode Bože; moje dobre Papuče; Sudbino; želuče; vraže proždrljivi*); gradacija – postupno pojačavanje ili ublažavanje kakve predodžbe, emocije, misli ili ideje nizanjem značenjski bliskih izraza (*filozofe, Šugava Njuško; moj dragi pratioče Eustahije Veliki; Oktopodu, polipe, hobotnico, usisaču prašine; Nulla, nihil, ničievo*); ironija – smisaono preosmišljanje iskaza (*– Sramota, druželjubivi Eustahije – okrene ga k sebi i govori mu u lice – sramota za jednog parampionskog veterana da se zatvara u svoj mali tajni laboratorij...; Ukebat će ona vas, Eustahije, janje božje*); perifraza – višičlani izraz koji stoji umjesto jedne riječi ili naziva (*o tane dajdamski*); personifikacija – pridavanje ljudskih osobina, misli, osjećaja i ponašanja kakvu predmetu, stvari, pojavi, apstrakciji, biljci ili životinji; oljuđivanje (*Želuče, ne budi lud, opasnost vreba, vreba!; Glupane veliki, moja je odluka veća od tebe! Ja ne pravim samoubojstvo, mamlazu željezni!; O, Sudbino, ne budi*

okrutna...); prozopopeja – davanje riječi odsutnim i iščezlim osobama, nevidljivim i nadnaravnim bićima, životinjama, predmetima, konceptima (Hladna si mi, hladna, moja djevojko, govorio je Othello, kad je zadavio Desdemonu.; Ali tada Samson, očajan, zavapi prema nebu i reče: Gospode, Gospode! opomeni me se, molim te, samo sada, o Bože! da se osvetim jedanput Filistejima za oba oka svoja.)

- 5) figure diskurza: ponavljanje – višestruko ponavljanje istih jezičnih ili kompozicijskih jedinica (*bezumni, bezumni čovječe; ubogi Yoriče i Yoriče ludo; Gospodin Tresić! Gospodin Tresić!; Gospodine Melkiore, gospodine Melkiore*).

5. Zaključak:

Vokativ je izdvojeni i osamostaljeni rečenični dio koji pripada nezavisnim padežima, ističe se svojim izdvojenim položajem u rečenici, ne može stajati uz prijedložne izraze te nema ulogu rečeničnog člana u suvremenom hrvatskom jeziku, iako novija istraživanja dokazuju suprotno. Vokativ je intonacijski i interpunkcijski izdvojen iz rečenice ili je dijelom rečenice bez eksplicitne predikavnosti. Roman *Kiklop* obiluje različitim komunikacijskim funkcijama poput dozivanja, oslovljavanja, direktnog obraćanja sugovorniku, produljenja i održavanja kontakta, početka govorenja te zahtjeva za sudjelovanjem u komunikaciji. Konativna je jezična funkcija osnovna te gotovo uvijek prisutna u svim vokativnim izrazima. Uzvici, imperativi te usmjerenost na drugo lice također su dijelom konativne funkcije koja se ostvaruje u vokativnim izrazima. Uz nju je najčešće zastupljena i emotivna funkcija kojoj je cilj iskazati govornikove stavove, osjećaje i psihička stanja. Glavne imenice u vokativima mogu i same izražavati osjećaje, ali se njima pridodaju atributi, apozicije, složeniji skupovi riječi, uzvici i imperativi radi pojačavanja ekspresivnosti. Imperativom se, uz vokative, ističe sama radnja i dodatno djeluje i potiče sugovornika na djelovanje u nekoj aktivnosti. Stvaranju emotivnog naboja i naglašavanju osjećaja pridonose različite varijacije izraza, jednosložni i višesložni izrazi, deminutivi, apelativi, antroponimi i druge riječi. Ponavljanje određenih pojmova, gradacija, inverzija, postpozicije atributa doprinose življem prikazu karakterizacije likova i stvaranju dinamičnosti, ritmičnosti i dramatičnosti situacije. Za vokativ je važna i *kontekstualna uključenost* koja sadrži dodatne obavijesti i opise situacija koje pridonose boljem razumijevanju jezičnih funkcija vokativa. Fatička je funkcija rjeđe ostvarena u primjerima vokativnih izraza, a njezinom ostvaraju doprinosi rječca kao što je *bre*. Stilogenosti vokativnih izraza pridonose stilske figure, položaji vokativa (inicijalni, središnji i finalni) i redosljed reda riječi te sintagmatska obilježja koja ostvaruju poetsku funkciju.

6. Literatura

1. Babukić, Vjekoslav (1836). *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga*, Danica ilirska br. 10.–15. (pretisak u Polemikama u hrvatskoj književnosti, knjiga I.)
2. Badurina, Lada (2007). Od sintakse prema suprasintaksi – dvosmjerno. U: *Sintaktičke kategorije*, ur. Branko Kuna, 9–19. Osijek: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Filozofski fakultet u Osijeku.
3. Badurina, Lada. (2010). Padeži i komunikacija. U: *Sintaksa padeža*, ur. Matea Birtić i Dunja Brozović Rončević, 1–14. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Filozofski fakultet u Osijeku.
4. Bagić, Krešimir (2012). *Rječnik stilskih figura*, Školska knjiga, Zagreb.
5. Bulić, Halid (2014). „Upotreba vokativa u rečeničnoj strukturi.” *Sarajevski filološki susreti II, knjiga I*. Sarajevo: Bosansko filološko društvo, 140–151.
6. Cvijetić, Ljubomir (1980). *Književno djelo Ranka Marinkovića*, Svjetlost, OOUR izdavačka djelatnost, Sarajevo. 198 –205.
7. Glušac, Maja i Mikić Čolić, Ana, (2017). *Jezične uloge vokativa kao morfološke, sintaktičke i pragmatičko-semantičke kategorije*, *Jezikoslovlje*, Vol. 18, No.3, 447– 472. (dostupno na: <https://hrcaak.srce.hr/190909>)
8. Glušac, Maja (2018). *Ne boj se Kosjenko – funkcionalnostilska osobitost vokativa u Pričama iz davnine*. *Jezikoslovlje* 295–310.
9. Hudeček, Lana i Mihaljević, Milica (2017). *Hrvatska školska gramatika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 102–103.
10. Jakobson, Roman (2008). *O jeziku*. Zagreb: Disput.
11. Katnić-Bakaršić, Marina (1999). *Lingvistička stilistika*, Research Support Scheme, Republika Češka (dostupno na: <https://www.slideshare.net/boshkosavich/lingvistička-stilistika-marina-katnibakari>).
12. Ljubibratić, Radoslav (1987). „Vokativ.” *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika* 1-2. 67–78.
13. Marinković, Ranko (2008). *Kiklop*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Minović, Milivoje (1987). *Sintaksa srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog književnog jezika za više škole. Rečenica, padeži, glagoli*, Svjetlost, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo.

15. Pranjković, Ivo (1987). *Sintaktički status „samostalnih članova rečenice“*. Jezik, 35 (3), 78-84. (dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/205298>)
16. Pranjković, Ivo (2002). *Hrvatska skladnja. Rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. 99–106.
17. Rišner, Vlasta (2006). *Iz jezične prošlosti i sadašnjosti*. Osijek: Matica hrvatska, Ogranak Osijek.
18. Silić, Josip i Ivo Pranjković (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
19. Skljarov, Miho (1962). *O vokativu - problem kategorije II lica u imenica*, Rad JAZU, knjiga 327, Zagreb, 1962.
20. Stolac, Diana (2005). Komunikacijske funkcije vokativa. U: *Od fonetike do etike*, ur. Ivo Pranjković, 173-184. Zagreb: Disput. 173–184.
21. Škarić, Ivo (2000). *Temeljni suvremenoga govornišva*. Zagreb: Školska knjiga. 109–147.
22. Težak, Stjepko i Stjepan Babić (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Vince, Jasna (2010). Nominativ prema ostalim padežima. U: *Sintaksa padeža*, ur. Matea Birtić i Dunja Brozović Rončević, 249–265. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Filozofski fakultet u Osijeku.
24. Vlastelić, Anastazija (2013). *O Stvoritelju moj, božanstveni goste! Koliko sam zadužan tebi... Komunikacijske funkcije vokativa u Pribogoljubnim bavljenjima za slišati svetu misu fra Petra Bakule*. U: *Zbornik o Petru Bakuli, zbornik radova sa znanstvenoga skupa Opus fra Petra Bakule, Mostar, 17.–19. svibnja 2012.*, 301–311. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu. (dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/659437>)